

УДК 94(=163.41)(497.5 Дубровник) ;
272-36-526.7 Влахо, свети

Проф. др Радмило ПЕТРОВИЋ*

ДУБРОВАЧКЕ МОШТИ СВ. ВЛАХА И ДИСПЕРЗИЈА ЕТНОНИМА ВЛАХ У XV И XVI ВЕКУ**

Ајсџиракџи: Емањни реликвијар у облику круне са делом лобање св. Влаха, који се данас налази у ризници дубровачке столне цркве, може се довести у везу са дисперзијом етнонима *Влах*, у простору од планине Велебит, на запад, до копаоничког залеђа Старог Влаха, стотинама километара на исток. Ову дисперзију етнонима *Влах* пратила је трговачка експанзија Дубровачке републике у XV и XVI веку.

У тренутку када балканске средњовековне државе буду пале под турску власт, Дубровник ће почети своју трговачку експанзију, повезујући балканско сеоско становништво – *Влахе* – у свој трговачки ланац. Ту своју посредничку улогу, између Турака и хришћанске *раје*, Дубровник ће одржавати, све до времена Наполеонове окупације Далмације, почетком XIX века.

Кључне речи: св. Влахо, Византија, Немања, цар Душан, Рагуза, Статут св. Влаха.

Далмација *propria dicta*¹

Локација античке Рагузе², савременог Дубровника, нераскидиво је била повезана са појмом провинције Далмације. Територија провинције Далмације у античко доба била је много ширира од наше савремене представе о далматинској

* Редовни професор Филозофског факултета у Косовској Митровици, Универзитет у Приштини, dr.petrovic@hotmail.com

** Рај је рађен у оквиру пројекта *Материјална и духовна култура Косова и Мејхохије* (Ев. бр. 178028), који је одобрило и финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

1 Формулација „*propria dicta*“, латинска формулација која се односи на сасвим одређено географско место у смислу прецизности, била је у антици веома често коришћена за уже одређење неког географског простора, народа или томе слично.

2 Византијски цар Константин VII Порфирогенит (913-959), када говори о појму обале Далмације, мисли конкретно на градове: Котор, Дубровник, Сплит, Трогир и велика острва Раб, Крк, Црес и Лошињ и ту затечено избегло романско становништво. (Према: Д. Гарашанин, М. Гарашанин, Ј. Ковачевић, З. Бесић, *Историја Црне Горе, књижа ирва, од најстаријих времена до краја XII вијека*, Титоград 1967, 347).

обали³. Овај простор је имао велико рудно богатство, па су из тог разлога Римљани, далматинску организацију рудника, уз помоћ прокуратора⁴, поделили на три главна средишта. На град Салону (данас град Сплит), за руднике злата, на град Домавију, за сребро (локалитет Сасе код Сребренице у Босни), и град Сисцију (данашњи град Сисак), за гвоздену руду⁵. У римско доба, провинција Далмација, осим данашње обале Далмације, обухватала је целу Босну и Херцеговину, делове Истре, Хрватску и део Албаније⁶. Она је на запад ишла до реке Арсие (Арсе, Раше) у Истри, на исток до једне тачке између албанског града Љеша и Драча, на јадранској обали. Источна граница била је у долини Дрине и Лима, док је јужна граница провинције ишла до тачке код албанског града Љеша⁷. Цар Диоклецијан је 297. године⁸ овај простор западног Илирика уобличио као дијацезу Панонију, у којој је било више провинција: Далмација, оба Норика, Панонија I Superior, Ранопа II Sirmensis, Савија (Ripensis-Intramina) и Валерија⁹. Исти цар је најдужи део провинције Далмације, са градовима Доклејом, Скодром и Љешом, отцедио и створио нову провинцију, под именом Praevalitanu или Prevalis.

Географ из Равене у VIII веку¹⁰ први пут спомиње стварање новог града Ragusiuma – Дубровника. Виљем Тирски и Арабљанин Едризиде ће још у XVII веку, тачније 1153, Дубровник називати Рагузијум – Рагуза¹¹.

- 3 Процес артикулације Далмације као посебног феномена настао је у 7. веку, када су Авари и Словени, почетком 7. века у потпуности уништили византијску управу на Јадрану и свели је само на романске градове. (Према: исто).
- 4 Највероватније да је провинција Далмација била формирана од Римљана после успешног Батоновог рата, 6-9 године наше ере, тзв. Илирско-панонског устанка (према: исто, стр. 159), а да је римски прокуратор провинције Далмације према рудницима и богатству руде распоредио тако да седиште ископаног злата буде у Салони, данас код Сплита, седиште у Босни, а седиште за ископану гвоздену руду буде у Сисцији (данас Сисак). (Према: исто, 164).
- 5 Исто.
- 6 Територија римске провинције Далмације била је много шира јер је она у античко доба обухватала, осим данашње Далмације, и целу Босну и Херцеговину, делове Истре, Хрватску и Албанију. Западна граница Далмације је ишла обалом, од реке Арсие (данас Раша) у Истри, до једне тачке на обали између албанских градова Љеша и Драча, где се река Мати уливала у Дримски залив. Северна граница је тада ишла од Истре до реке Дрине, на исток, неколико сати јужно од реке Саве. Јужна граница провинције ишла је од Шар-планине до оне тачке до изнад Љеша. (Према: К. Јиречек, „Трговачки путеви и рудници Србије и Босне и Херцеговине у Средњем веку“, *Зборник Констјантин Јиречека*, Београд 1959, 211).
- 7 Исто.
- 8 *Историја Црне Горе, књига прва*, 1967, 242.
- 9 Исто.
- 10 К. Јиречек, 1959, 218.
- 11 Исто, 219.

Јиречек¹² сматра да је име Дубровника настало од речи *губрава* (*hemus*) – шума са пашњаком, гај, луг. Али, полазећи од македонске лексике која је доста аутентична због своје архаичности, реч у (о) којој говоримо, *даб*, означава једну врсту храста (бот. *Quercus – dub*)¹³, из које се може извести реч *дабовина* – *дубовина*, за храстову шуму која се некада вероватно налазила на брду Срђу, на око четири стотине метара надморске висине, изнад североисточног дела града. Арапска опсада града Дубровника 867. године, у времену византијског цара Василија I¹⁴, била је разлог поновног враћања царства на обалу Јадранског мора. Цар Василије I је отерао арапску флоту из Јадрана, а „царски данак“, који је био плаћан византијском стратегу у Задру, био је сада предат околним словенским кнежевима, који су се у међувремену осамосталили¹⁵.

Дубровник је тада плаћао 72 номизме (једну фунту злата годишње), Сплит 200, Задар 110, Трогир, Раб, Осор и Крк по 100 номизма¹⁶. Василијево формирање византијске теме Далмације 866. године поделило је коначно ову тему на два дела. Јужни део Далмације је ушао у Драчку тему са кастелима Баром, Љешом и Улцињем¹⁷.

Византијска тема Далмација на почетку X века обухватала је градове Задар, Трогир, Дубровник, Сплит и Котор, острва Осор, Крк, Раб и мало острво Вргату, наспрам тврђаве Вране, *Loumbrikaton*¹⁸.

За византијског цара Константина VII Порфирогенита (913-959) Дубровник се налазио на граници између две, већ формиране, словенске територије – Захумља и Травуније¹⁹.

По свему судећи, у време византијских иконоборачких царева, а у VIII и IX веку, појам *џеријорија* некадашње римске провинције Далмације сведен

12 Исто, 220.

13 Даб-дуб, *quercus*, храст, дабовина је храстовина (према: *Речник на Македонскиот јазик 1, со срџскохрвајско џолкување*, 1, А-Н, Скопје 1961, редактор Блаже Конески, 125).

14 Г. Острогорски, *Историја Византије*, Београд 1998, 232.

15 Исто.

16 Дубровник је плаћао кнежевима Захумља и Травуније по 36 златних номизми, јер се налазио на граници између Захумља и Травуније. (Према: К. Јиречек, 1959, 221).

17 Драчка тема је била основана нешто пре 811-826. године, са утврђеним каштелима Баром, Љешом и Улцињом. (Према: *Историја Црне Горе*, књига прва, 1967, 349).

18 Тема Далмације је на почетку 10. века обухватала пет приморских градова: Задар, Трогир, Дубровник, Сплит и Котор. Имала је и три острва: Осор, Крк и Раб и мало острво Вргату са тврђавом Враном, Лубриката. (Према: К. Јиречек, *Трџвачки џуџеви и рудници Србије и Босне у средњем вијеку*, 212).

19 По Константину VII Порфирогениту, византијском цару (913-959), Дубровник се налазио између словенске територије Захумља и Травуније. На једном месту поводом тога цар каже да је простор Конавља и Травуније једна од земаља на којој су се населили Срби. (Према: *Историја Црне Горе*, прва књига, 1967, стр. 313).

је на обалу Јадранског мора. Чини се да је у том времену дошло и до цепања провинције византијске царске Далмације: на Доњу и Горњу, коју је тако де-лила Неретњанска област са острвима Брачом, Хваром, Корчулом и Мљетом²⁰.

Два века касније, после Самуилове пропасти, 1018. године, византијски цар Василије II (976-1025) коначно је стабилизовао провинцију Далмацију, прецизирајући је градовима, на северу Задром, а на југу Дубровником²¹.

Ана Комнина²², кћерка византијског цара Алексија I Комнина, (1081-1118) зове српске владоце који су столовали у Скадру, зове владарима Далмата, а српски краљ Стефан Првовенчани (1195-1228) мислио је да град Скадар лежи у „правој Далмацији“²³. Он је касније, овај простор Далмације, унео у посед краљевске титуле Немањића²⁴.

Словенски трговци почели су да се насељавају у све напредне трговачке градове у јадранском приморју. У управним књигама Вијећа у XIV веку у Дубровнику, када је град већ био потпуно словенизиран, може се прочитати да су се у њега доселили грађани из Новог Брда, Кушлата, Рудника, Призрена и Сребренице²⁵.

Још у времену касног средњег века, Словени Дубровчане зову Латинима²⁶. У суштини, Дубровник је, од 614-1005. већ био директно под утицајем

20 Још у VIII веку дошло је до цепања провинције царске Далмације: на Горњу и Доњу, уметањем између њих Неретњанске области са острвима: Брачом, Хваром, Корчулом и Мљетом. (Према: *Историја Црне Горе*, прва књига, оп. цит. 350).

21 Византијски цар Василије II (976-1025) је коначно поделио тему Далмацију, ограничивши је на северу градом Задром, а на југу градом Дубровником. (Према: Г. Острогорски, 1998, 296-297).

22 Византијска принцеза, кћерка цара Алексија I Комнина (1081-1118), Ана Комнина, зове српске владаре који су столовали у Скадру „владаоцима Далмата“, а српски краљ Стефан Првовенчани (1195-1228) мислио је да Скадар лежи у оној „правој Далмацији“ (јер од оне Василијеве поделе он као да јој као град више није припадао, јер је био тада присаједињен теми Дирахон. Уношењем града Скадра у краљевску титулатуру Немањића, као да је Далмација била унесена у титулатуру као једна српска засебна територија. (Према: К. Јиречек, оп.цит. 213).

23 Исто.

24 Године 1195. на једном каменом натпису у цркви Св. Луке у Котору, дукљански краљ Вукан за себе каже: „У време господара Немање, великог жупана, и сина његовог Вукана, краља Дукље, Далмације, Травуније, Топлице и Косне“. (Према: Р. Петровић, *Жујанице, краљице и царице на српском двору*, Београд 2004, 31).

25 У Дубровачким књигама Вијећа у 14. веку, када је Дубровник већ био скоро потпуно словенизиран, чита се из године у годину да су се у дубровачко грађанство примали и људи из Новог Брда, Кушлата, Рудника, Призрена, Сребренице итд. (Према: К. Јиречек, оп. цит, 221).

26 „У Дубровнику су протоколи Вијећа без прекида скоро до пада Републике (1808), били стално вођени на латинском језику. Још у касном Средњем вијеку Словени су Дубровчане звали Латинима, док су Италију звали искључиво латинском земљом, а италијански језик латинским језиком. (Према: К. Јиречек, оп. цит. 213).

Византијског царства²⁷. У XI и XII веку Дубровник је признао заштиту Нормана²⁸. Око 999. године Дубровник се црквено већ осамостаљује²⁹. Постаје надбискупија и метрополија чију црквену власт признају неке суседне словенске бискупије.

Немањино освајање дела Далмације, пре 1186. године, уз помоћ браће Страцимира и Мирослава, први пут је српску Рашку државу довело на обале Јадранског мора³⁰.

Деценију касније, када је Немања абдицирао и власт препустио синовима, Вукану и Стефану, ситуација у српској држави, у Далмацији, била је већ уклопљена у титулатуру српске државе. Тако, на једном натпису, Вукан, 1195. године за себе каже да је: „У време господара Немање, Великог жупана, краљ Дукље, Далмације, Травуније, Топлице и Косне“³¹.

Горе наведени натпис унутар своје географске диспозиције крије и оно што је за нас још битније, а то јесте чињеница да је простор Дубровника и Конавља већ био део Tribunia – Travunia. Подсетимо се да је још византијски цар Константин VII Порфирогенит, када је говорио о Србима, Конавље, као дубровачко залеђе³², инкорпорирао унутар жупе Трибуније, словенског топонима Травунија. Друга зачкољица која произлази из Вукановог натписа из Котора, из 1195. године, јесте простор и територија жупе Далмације коју Вукан помиње, после краљевине Дукље, која је код њега, у његовој владарској титулатури, долазила на прво место. Шта би овде требало да значи та територија Далмације? Да ли се ту мисли на целокупну римску провинцију Далмацију, која већ тада није одговарала некадашњој римској Далмацији? Наиме, византијска тема Далмација је веома прецизно артикулисана на Горњу, где је главни град био Задар, Iadera, и Доњу Далмацију, чији је главни

27 Према: *Дубровник*, др Јосип Лучић, н. и. Загреб 193, 90.

28 Исто.

29 Тачније речено, Дубровник је приликом једне опсаде Млечана, 972. године изабрао за свог заштитника, парца-титулара, покровитеља св. Влаха. (Према: исто, 91).

30 Око 999. године Дубровник се црквено осамостаљује. Постаје надбискупија и метрополија чију црквену власт почињу да признају и словенске околне бискупије (епископије). (Према: исто).

31 У 12. веку почињу да се умножавају градови с којима Дубровник склапа уговоре о пријатељству, миру и слободној трговини: Молфета, Писа, Котор, Рацена, Омиш, Фано, Анкона. Тада је успео да испослује од Византијског царства и привилегије за слободну трговину по читавом царству. Године 1186. Дубровник склапа мир и са Стефаном Немањом, владаром Рашке, а 1189. и с Кулином баном, владаром Босне. (Према: Исто).

32 ...Sub tempore domini Nemanie Magni iupane et sui fili Velcanni regi Dioclie, Dalmatie, Tribunie, Tiplize et Cosne...

...У време господара Немање, великог жупана и сина његовог Вукана, краља Дукље, Далмације, Травуније, Топлице и Косне... (Према: Р. Петровић, *Жујанице, краљице и царице на српском двору*, Београд 2004, 31).

град био Драч, Dirachion. На тај начин у драчкој Далмацији били би лоцирани црногорско-албански кастели: Бар, Љеш и Улцињ. Артикулација територије Вуканове Далмације лежи у сагледавању карте Србије у доба Стефана Немање. Диспозиција карте Немањине државе апсолутно одговара диспозицији Вукановог каменог натписа из цркве Св. Луке у Котору. Краљевина Дукља је антички топоним Диоклеја, која се налазила на ушћу реке Мораче у Зету, која је веома брзо, након Немањиног успостављања власти, нешто после 1186. године, већ називана Зетом³³.

Територија коју смо артикулисали као српску област Травунију (Трeбиње), налазила се унутар територије која је покривала и дубровачко залеђе Конавље³⁴. Простор Вуканове српске Косне је косовско Хвосно, у близини Пећи³⁵. Област српске Толице је матична Немањина жупанска област око куршумлијске цркве Св. Николе и Св. Богородице³⁶. Остаје само да се артикулише и атрибуира Вуканов топоним српске Далмације³⁷.

Кључни проблем которског натписа из 1195. године је управо у томе што је овај натпис написан када је пламтела борба између Стефана Првовенчаног и краља Вукана, за Немањино наслеђе у Србији. Управо је простор Далмације био кључан и за једног и за другог, јер се у Далмацији налазио главни град српске државе Рас³⁸ и црква Св. Петра. Наиме, поента је у томе што је у римско доба антички Рас, данашњи Нови Пазар, био последњи и најисточнији град провинције Далмације и веома важно погранично место, око кога су се Срби и Бугари отимали више од две стотине година. Ко је био владар у граду Расу далматинском, тај је био и фактички владар целокупне српске државе. Стога је краљ Вукан инсистирао управо на диспозицији Dalmatia, после Диоклеје, а пре Трибуније. Управо из разлога да се покаже где је био главни центар српске државе крајем XII века³⁹. У суштини, главни

33 У глави број 36, Константин VIII Порфирогенит (913-959) каже да су се Срби населили у Травунији са Конављима. (Према: *Историја Црне Горе*, Ј. Ковачевић, Титоград 1967, 298).

34 Према XXX глави Барског родослова, „Зета“, односно „Дукља“, имала је девет жупа: Podlugie, Gorska, Cupelnich, Obliqu, Prapratna, Cermeniza, Budva cum Cuceva i Cripule. (Према: исто, 318).

35 Р. Петровић, 2004, оп. цит.; Р. Петровић, *Речник византијске христјанијанизације*, Београд 2004, 260-261).

36 Исто.

37 Исто.

38 Исто.

39 Р. Петровић, *Злајни њечайни ѝривезак кнежевића Сѣројимира*, публикација научног пројекта Филозофског факултета у К. Митровици, том 1, 2007, стр. 21-30; Када је постао жупан, Немања је после битке код Пантина и смрти брата великог жупана Тихомира окупирао територију краљевине Дукље са Улцињом (Dulcigno), Баром (Antibari), Котором (Cattaro) и друге градове са изузетком Дубровника (Ragusa),

град Вуканове српске државе био је у Котору, и ту је остао до средине XIV века и времена Душанове смрти, 1355. године, док Србија, као царевина, буде владала овим простором⁴⁰.

Реликвијар са делом главе св. Влаха^{41a}

У дубровачкој катедралној столној цркви, у њеном моћнику, налази се емањна византијска тијара, висине 17 цм, пречника од 15,5-16 цм. У горе наведеном реликвијару чува се једна кост из калоте главе св. Влаха⁴². Сходно уобичајеној пракси, у Византијској цркви, реликвијари моштију су добијали облик дела тела од ког су узети, обично начињен од сребра. Значај реликвијара св. Влаха из дубровачке столне цркве произлази из чињенице да је он највероватније рађен у самом граду Дубровнику, у првој половини XI века⁴³, када је овај град политички био под окриљем владавине Византије, а црквено по јурисдикцијом Рима. Управо из тог разлога, реликвијар главе св. Влаха највероватније датира из прве половине XI века, и, по свему судећи, био је начињен рукама византијских мајстора, у самом Дубровнику⁴⁴.

Да се подсетимо да је све оно што се налазило јужније од Дубровника, а што није спадало под јурисдикцију Драчке архиепископије, било под јурисдикцијом Дубровника, попут града Котора и Барске архиепископије, која је све до 1199. године остала под јурисдикцијом града Дубровника⁴⁵.

који му се успешно одуширао. Успон Дубровника импресионирао је римску столицу, уместо да она тада обнови престиж Антибарија (Бара), који је био у Немањином домену. Папа Александар III (1159-1181) и Клемент III (1187-1191) установили су примат искључиво права Дубровника (Рагузе) над обалским градовима, укључујући ту и Бар. Клемент IV (1265-1271) увео је архиепископат Дубровника и чин митрополије над свим бискупијама у Дукљи, Србији и Хуму. Чак је намеравао да и бискупију у Расу прикључи овој дубровачкој јурисдикцији. (Према: Р. Петровић, *Речник...*, 2004, 261).

40 40a. Исто.

41 Папа Иноћентије III (1198-1216), чија је рођака била удата за Немањиног сина, Стефана Вукана (1132-1209), даће Вукану круну Дукљанске краљевине са новим центром у Котору, како је то лепо представљено и у цркви Св. Луке. (Према: Р. Петровић, *Жујанице...*, 2004, 28; Р. Петровић, *Речник...* 2004, 261; Ж. Андрејић, *Свети Српска Лоза*, Рача, 2011, 97).

42 Л. Мирковић, *Иконографске слиције*, Нови Сад 1974, „Реликвија моштију св. Влаха“, 209-231. (Даље: Л. Мирковић, 1974).

43 Исто.

44 Исто.

45 Исто.

Св. Влахо⁴⁶, св. Власије, био је светитељ са Истока, епископ града Севасте, у Малој Азији; убијен је 316. године, у доба владавине цара Лицинија. У православљу се слави 11. фебруара као Св. Василије и Св. Ђорђе Кратовац, а код католика као Блаж⁴⁷, Влахо и Трипун. Јерменска црква слави Св. Влаха 10. фебруара. У православљу је прослава овог свеца пребачена (са 3. на 11. фебруар), зато што се 3. фебруара слави подсећање на Богородичине родитеље, св. Симеона и Ану и св. Јакова, српског архиепископа.⁴⁸

Св. Василије је као светитељ био заступљен у многим месецословима грчких јеванђеља X и XI века. А у грчким минејима имамо стихаре св. Василију од Студита, Јована Монаха, каноне од Теофана и Јосифа, а код англ. Мати (спислег. Т. XI) имамо канон Јована Дамаскина⁴⁹. У Цариграду се налазила црква посвећена св. Влаху, а на Западу, налик Истоку, он је био слављен у многим црквама у којима је чак било и делова његових реликвијара (моштију). Део моштију пребачен је са Истока на Запад у време крсташких ратова⁵⁰.

Блаж (Влахо), свети (лат. Blasius). Бискуп Севасте у Јерменији из III века. По занимању је био лекар⁵¹. Подстакнут божанским надахнућем, повукао се у планине, у неку пећину, где је живео у размишљању, окружен дивљим животињама. Дивље звери га нису нападале, већ су га љубазно сусретале, мазиле се уза њ и долазиле к њему за помоћ кад би се разболеле или израниле. Неки краљеви ловци открише га једног дана. Мислили су да је врач, па су га заробили. Кад је доведен пред цара Лицинија⁵², осуди га он на муке: да му се тело раскида гвозденим чешљем (гребеном) и потом баци у језеро. Легенда наставља како су му се божјом помоћу зацелиле ране и како је ходао по води проповедајући мноштву. Напокон му је одрубљена глава. У ренесансном сликарству, св. Блаж⁵³ се приказује као бискуп. Држи жељезни чешаљ, знак мучеништва и упаљену свећу, као спомен на своје последње жеље да лечи болеснике. Сматра се заштитником дивљих звери. Зазива се против болести

46 Барска архиепископија је 1199. била под јурисдикцијом Дубровника. Ситуација се променила после Немањине смрти 1198. и након доласка папе Иноћентија III на папски престо, исте 1198. године. Када је Вукан постао дукљански краљ и био крунисан папском круном, њему је као краљу била неопходна и самостална архиепископија у Бару, коју је он тада, чини се, и успоставио.

(Према: Р. Петровић, *Речник...*, 2004, 261); Ј. Ковачевић, *Историја Црне Горе*, књига друга, том први, Титоград 1967, 5)

47 Л. Мирковић, 1974, оп. цит.

48 Исто.

49 Исто.

50 Исто.

51 Исто.

52 *Лексикон иконографије, литурјике и симболике зајадној кришћанској*, Анђелко Бадурина, уредник, Загреб 1985, 1610.

53 Исто.

грла, јер се излечио од рибље кости која му је запала у грло. Слави се као главни заштитник града Дубровника (Св. Влахо)⁵⁴. Он као заштитник Дубровника држи у руци модел града. Заштитник, титулар⁵⁵ неког места јесте божанска особа чије име град и црква носе. Тако та особа на посебан начин штити град. Лик титулара града ставља се изнад свих градских врата, да буде знак заштите становницима и претња непријатељу. Прослава титулара је редовно била пропраћена посебно наглашеним литургијским свечаностима и оним раскошним паралитургијским и фолклорним радњама, од којих је најубичајенија била процесација са ликом и реликвијама титулара кроз град, чиме се посебно наглашавала припадност титулару и његова заштита над градом⁵⁶.

У касном средњем веку Дубровчани су славили дан Св. Влаха трећег фебруара, искључиво као заштитника града. А посебно су славили и пренос његове леве руке у Дубровник, петог јула. Почетком 1378. године, Велико веће је утврдило 48 празника у Дубровнику. Кнез је на дан Св. Влаха приређивао ручак, а просјачким редовима су се слали хлеб и вино, да тог дана обедују о трошку Републике⁵⁷.

Ликовне представе св. Влаха на дубровачком реликвијару⁵⁸ Свџи Влахо

Прва представа је на округлом емаљном медаљону пречника 2,6 цм. Имала је текст на латинском: „S Blasivs“⁵⁹.

На округлом медаљону Влахо је био представљен гологлав, са кратком брадом и округлом тонзуром на темену главе. Влахо је ту био представљен у маниру византијске иконографије, гологлав, у *фелону* и *омофору*⁶⁰, као старац са шиљастом брадом и коврцавом косом, која је била учестала у XIII и XIV веку. *Фелон* (планета) и *омофор* веома су били слични западном *џалијуму*⁶¹.

Planita – мисница (*cazia* – кућница) била је основна одећа онога ко врши мису. *Палијум* или *џалиј* је уска трака од беле вуне која се носи око врата. Састоји се од две обешене траке, исте ширине, од којих је једна висила на прсима, а друга на леђима, и била је украшена са шест крстића.

54 Исто.

55 Исто.

56 Исто, 565-566.

57 Исто.

58 Исто.

59 Л. Мирковић, 1974, оп. цит.

60 Исто.

61 Исто.

Палиј је симбол папинске власти, када се стави око врата има облик грчког слова „Υ“ и подсећа на Христово распеће⁶².

Св. Влахо – Sanctus Blasius⁶³

Друга емаљна плочица св. Влаха била је начињена у маниру иконографије католичке цркве, са латинским словима ширине 4мм. Л. Мирковић, истраживач реликвијара, примећује да је код ових квадратних плоча дубина емајла била много већа од округлих. Плочица од емајла била је скоро квадратна, са странама 3,6 цм. На њој Влахо има поглед управљен на леву страну. Брада му је кратка и шиљата. У левој руци, испод планете, држи јеванђеље, а десном руком благосиља именованом. Обучен је у *иланеџу* и *палијум*. На глави има шиљату митру која доле има круг (*circulus*), из којег на средини чела на врху митре иде једна централна трака, широка, као и *круи* – *circulus*, који лежи на глави. Поред косе, а испод митре, висе две широке вршце са обе стране главе, *fasciae, penduli, linguae*. Овај тип митре појавио се у XI и првим деценијама XII века⁶⁴.

Реликвијар св. Влаха у облику византијске круне – тијаре са 19 емаљних плочица

Реликвијар св. Влаха у облику византијске круне – тијаре⁶⁵ отвара кључно питање: одакле је почетком XI века оваква врста круне дошла у Византију? Круна типа тијаре, у папском речнику има функцију папске инсигније, али тек од 1315. године⁶⁶. Управо из тог разлога смо потражили аналогije за овај проблем мало шире но што је проблем византијске круне са моштима св. Влаха захтевао. Аналошка шароликост употребе тијаре дала је могућности да се овај проблем што боље успостави. Наиме, већ *Фирдуси* у свом делу *Шахнаме* говори о тијари⁶⁷ као капи персијских краљевића (парћанска и сасанидска нумизматија са представама краљева Вологезом III (105-147)⁶⁸ и Ардеширом I (226-240)⁶⁹, јасно показује партско-сасанидско порекло

62 *Лексикон*, 1985, 446-447.

63 Исто.

64 Л. Мирковић, 1974, оп. цит.

65 Исто; *Лексикон*, 1985, 408-409.

66 *Лексикон*, 1985, 564-565.

67 Исто.

68 Фирдуси, Рустем и Сухраб, епизода из *Шахнаме* у 24 *јевања*, Фехим Бајрактаревић, Београд 1928, стр. 15, стих 410, 93, Београд, СКЗ, коло XXXI, 2008.

69 Новчић Вологеза III, краља Парте. (Према: *Monaies Antiques*, Genève, Le 16 novembre 1995, Tradart, 72, сл. 119).

византијске тијаре. Нешто касније, 534-8. године, византијски цар Јустинијан I кује златник, након победе над Вандалима⁷⁰, на коме се већ јасно види византијско схватање сасанидске тијаре. Као још један каснији пример може да послужи тијара немачке царице Констанце II Арагонске из XIII века⁷¹, и тијара – митра београдског митрополита из средине XV века, коју је својеручно извезла цељска грофица Катарина – Кантакузина, ћерка деспота Ђурђа Бранковића, која показује деспотску кућу српске династије Бранковића из средине XV века⁷².

Емаљни св. Влахо са реликвијара из Дубровника, са моштима његове лобање

На дубровачком реликвијару може се лако запазити да је лик св. Влаха био два пута представљен, једном на округлој емаљној розети на византијски начин, гологлав, и други пут, на правоугаоној великој розети, са митром на глави, на католички начин, која постаје инсигнија римских папа. Најбоља аналогија за овакву митру св. Влаха је трогирска митра⁷³, такође са ушивеним емаљним розетама, из XIII века, код које се очигледно меша византијски са локалним утицајем, чинећи тако далматинско католичанство много богатијим и креативнијим од оног италијанског, које није имало толико блиске везе са уметношћу Палеолога од 1265. до 1453. године. Утицај византијског Цариграда био је увек подстицајан, не толико у искључиво догматском смислу, већ пре занатском бравуриношћу и рафинираношћу ортодоксне догме, која је већи значај посвећивала естетици и лепоти икона, а мање догматској нарацији.

Дубровчани – Влаји, или о патронимику изведеном од имена св. Влаха

У раздобљу између Душановој законика из 1354. године и Фортисове књиге, под насловом *Пуџи њо Далмацији* из 1774. године, прошло је више од четири века, а у овој области о Власима и Фортисовим Морлацима као да

70 Новчић Ардашира I, краља персијских Сасанида. (Према: исто, 72, сл. 120).

71 Златник византијског цара Јустинијана I (Према: Ф. Герке, *Касна антика и рано хришћанство*, Нови Сад 1973, са колор фотографијом).

72 Тијара немачке царице Констанце II Арагонске из XII века, налази се у поседу музеја на Сицилији. (Према: Sicily, *The complete Guide to the Island, place of natural beauty*, Art – Archeology, Florence 2003, 14).

73 Београдска архиепископска митра из XV века, са златовезом Кантакузине, ћерке деспота Ђурђа Бранковића. (Према: Р. Петровић, *Жујанице...*, 2004, 109, Т14).

се ништа није историјски изменило. Та визура о појму *Влаха* као путника који напасају стоку по Балкану, стотинама километара, као да је тада било само једно прихваћено место. Али, да ли је све то уопште баш тако, као што говори *Законик* јединог српског цара и Фортисов *бедекер*? Историја Дубровника, као града св. Влаха, континуирано тече већ од X века, када су грађани узели овог свеца за заштитника свога града. Они су тада настојали да тај култ што више оснаже куповањем делова његових моштију, попут калоте лобање из Цариграда 1026. године, за време владавине Константина VIII, када је византијски Цариград започео већ полако да клизи у своју неумољиву просечност. Занимљива јесте и чињеница да је хиљаду година касније, у Дубровнику, 19. октобра 1923, у форми грађанске организације основано Дубровачко учено друштво, највишег научног ранга, а законски евидентирано 15. новембра 1867. године, под бројем 134. Дубровачко учено друштво „Св. Влахо“ донело је свој Статут⁷⁴ на седам страница текста, на латиници и ћирилици, за Хрвате и за Србе католике. *Ergo*, св. Влахо као срце дубровачког града и кум безбројним Дубровчанима, егзистирао је непрекидно, пуних хиљаду година. А на питање шта траже кости главе моштију једног јерменског мученика из III века у Дубровнику, можемо одговорити да се иза тога крије изузетно важно место града Дубровника на Балкану, који је све до 1808. године⁷⁵ био једини слободни град под Отоманском империјом и, као што ћемо касније видети, једино место где су Срби католици сачували свој идентитет, који је коначно био уништен формирањем НДХ. Карактеристични дух Срба католика егзистираће још коју деценију касније, све до 1947. и времена Информбироа, када су Срби католици морали да се дефинитивно изјасне као Хрвати. Тако је српско име заувек одстрањено из тврдох дубровачких зидина. Овај рад је посвећен тим католичким Србима у Дубровнику, који су несметано егзистирали у њему више од хиљаду година као извор свих балканских слобода и свих уједињених Словена којима су Срби увек, као, уосталом, и данас, били подстицај за све промене које су их водиле већој слободи и већем материјалном благостању.

Коментари о дубровачким изворима од XIII до XX века

Непрекидна борба дубровачких Срба католика за очување слободе, која је трајала више од хиљаду година, одсликавала се у више паралелних токова. Већ од Немањиног ступања на далматинско тло, у трећој четвртини

74 Трогирска митра из XIII века. (Према: В. Ђурић, „Византијска и италовизантијске старине у Далмацији“, I, 123-145. Рад је штампан у часопису *Прилози иловјестии умјейносии у Далмацији*, бр. 12, Сплит 1960).

75 Исто.

XII века, однос између српске државе и Дубровника одржавао се само путем уговора. Дубровник је био једини град са десне обале Јадрана који је са својим српским, каткада бугарским, угарским, а највише турским залеђем, комуникацију одржавао писменим путем, успостављањем заједничких уговора који су увек били оверавани од највишег управног тела града, бугарских царева, угарских краљева и турског султана. Таква пракса донела је дубровачким Србима католицима хиљадугодишњу сигурност да могу мирно да живе у најлепшем јадранском граду, као потпуно слободни људи. Њихова слобода огледала се у чињеници да је Дубровчанима законски омогућавана трговина балканском сољу, рудним благом, стоком и свим осталим робама у крајевима који су претежно били насељени православним Србима. Читајући многобројне публиковане изворе из дубровачке архивске грађе, Михајла Динића, књига II, *Грађа за историју Београда у средњем веку* из 1958⁷⁶, и оне о аутентичним изворима које је Српска краљевска академија публиковала у Београду 1940, под насловом *Турски сјоменици*⁷⁷, у редакцији и тумачењу турколога Глише Елезовића провејава жеља за успостављањем закона између града Дубровника и окупационе силе тога доба, без обзира да ли је у питању била српска краљевина или царевина средњег века, бугарска царевина XIII века, угарска царевина XV века или Отоманска империја од XV до XVIII века. Дубровчани Срби католици су се понашали не само као грађани свога града, већ и као равноправни грађани свих оних земаља са којима су успоставили уговорне обавезе о трговини, тестаментима о наслеђу, о интервенцији у случају пљачкања нечије имовине, итд. Дух уговорних обавеза, форма облигације, гарантовала је дубровачким Србима католицима не само голу егзистенцију, већ и пословну добит.

Дубровчани као синови св. Влаха

Већ доста рано, највероватније због значаја цариградске цркве Св. Влаха, дубровачке мошти овог свеца одиграле су изузетну улогу. Веома занимљива чињеница јесте да су многи Дубровчани, Срби католици, на свом крштењу добијали име заштитника свога града, св. Влаха, и тај византијски дух, везивања за кости (мошти) мученика остаће у Дубровнику жив све до 1923. године, када он буде прерастао у једно локално учено друштво у рангу градске академије наука. Управо се у томе крила слобода Срба католика у Дубровнику, да своје српско порекло и католичку веру могу увек да истакну јавно, иако су се таквом њиховом идентитету супротстављали

76 Статут „Друштва св. Влаха“ био је штампан у Дубровнику 1923. године.

77 Француска окупација Дубровачке републике догодила се 31.01.1808. године. (Према: Дубровник, 1983, 94).

и Хрвати католици и православни Срби, јер је тај дубровачки идентитет био особен и другачији, и никако се није уклапао ни у чисту веру, а ни у чисту националну припадност. Био је посебан јер је повезивао припадност једном народу, али и припадност другачијој вероисповести од вере којој је припадала већина српског народа. Тај дубровачки идентитет је одисао слободом различитости и слободом избора по сопственом осећању. Ваља споменути и чињеницу да све до средине XIX века национална припадност становницима Балкана није значила много, а вера је била та која их је опредељивала. А народ се одсликавао искључиво кроз свој језик. И то обликовање верског идентитета коначно је било срушено почетком XX века, када је национални идентитет био одстрањен од свог примарног верског. Љубоморно чување идентитета Срба католика који су живели у Дубровнику нарочито се лепо огледа у књижевности XVI и XVII века, када дубровачки Срби католици ламентирају над српском средњовековном историјом, као да је то била искључиво њихова историја. Тај дух латентног српства, као одбрана од германске и отоманске окупације, живеће све до Првог светског рата, када је Иван Мештровић, као Хрват, био не само највећи пропагатор формирања заједничке државе свих Словена на Балкану и Југославије, већ и највећи заљубљеник у Косовски завет и српско јунаштво. Тако је настао апсурд да ће сви Срби католици, не само у Дубровнику, већ и широм Далмације, чувати свој национални и верски идентитет, ламентирајући над српским краљевима средњег века, Карађорђем, а касније и над Српском краљевском војском из Првог светског рата. Сви су они имали свест о томе да, док постоји српска војска, Срби и њихов војнички менталитет, постојаће и њихова српско-католичка особеност, као, уосталом, и Срба муслиманске особености.

Историја XX и почетка XXI века показала је тренд да се на Балкану вештачки праве нације и државе, не би ли се заувек отуђила блискост вера и нација на овом простору.

Дубровачки документи кроз историју

АСЕН, ЦАР БУГАРА И ГРКА +

Бугарски цар Јован Асен II даје Дубровчанима слободу трговања по својој држави, између осталог, до Видина, Браничева и Београда. „Оризма“ (потврда) нема датума, али издата је свакако нешто после битке код Клокотнице, у пролеће 1230. године, када је дошло до наглог ширења Бугарске царевине⁷⁸.

78 М. Динић, *Грађа за историју Београда у средњем веку*, Београд 1958.

Пољички статут

Пољичани, код Сплита, писали су ћирилицом, иако су вековима били католици (Према: М. Јефтић, *Са домаћим славистима*, Београд 1996, стр. 462).

Статут аутономне општине Пољица у средњој Далмацији, из средине XV века, под бројем 23, каже⁷⁹:

Од роштва. И пријаше (примише) Пољичане сви једино и заповедаше свим племенитим властелем и дидићем (племенит човек нижег степена од властеле) и кметићем (зависни сељак, земљорадник), и влашићем (сеоски становник који се бави сточарством), уколико би грађани Пољица ушли заједно са турском војском и бавили се плачком, да дидић и частеличић има се ухитити и обисити, а кметић и влаи војује или с мартолоси, да се има ухитити и обисити, а имања његову, половина опћини, а половина господину његову, а ина чељад да ни дужна главом⁸⁰.

1462. година⁸¹

10. 09. 1462. (15 зилхидџ) у стану у Скопљу

Ферман с. Мухамеда II, којим се објављује да су кнез и властела дубровачки постали турски харачари, зато им се даје слобода кретања и трговања по царским земљама, уз услов да плаћају уобичајену царину.

ОН (Бог)

У џуџри: син Мурајша хана – џобедилац вазда!

Царски белеџ и срећна џуџра зајоведа као џиџо слеџује:

Сада су ми се дубровачки кнез и власиџела џокорили и збоџ џиџа џиџо су ми џосџали џодложници и моџи харачари, зајоведам:

По моџим земљама како на оним џако и на овим сџранама, џо мору и суху нека џду. Поџиџо џлаџе уобичајену царину, нико, џа ма ко џо био, да их не сџречава, да им не драни, и да им не смеџа, и да им не доџијава. Иџиџо џако да им се не досађује џрављењем џеџкоћа. Иначе, ако им ко ми драџо буде чиниџ џеџкоће и досаџу, џа ми се о џоџе џоднела жалба на моџој џорџи, заслужиће моје џокарање. Учиниџу да доџадне великих јаџа. Нека им је на знању. Они који буду књиџу чииџали, нека је смеџрају за ауџенџичну. Свеџоџе белеџу нека верују.

Наџисано 15 дана месеца блаџословеноџ зилхидџа, џодине 866-

У сџану у Скопљу.

79 Г. Елезовић, *Турски сџоменици*, Београд 1940, СКЗ, књ. I, св. I, од године 1348-1520.

80 М. Динић, 1958, 13.

81 М. Динић, 1958, 13.

Винко Прибојевић и Мавро Орбини из XVI-XVII века⁸²

Дубровчанин и доминиканац, Винко Прибојевић⁸³, после дуготрајног путовања по Европи, утврдио је да сви Словени говоре једним језиком. Године 1525, он је на Хвару одржао говор *О њореклу и историји Словена*, који је 1532. штампан у Венецији. Прибојевић је тврдио да су сви Словени само један народ, али са много различитих имена. Тај тренд панславизма од времена XVI века наставио је дубровачки бенедиктинац Мавро Орбини, који је на италијанском језику написао књигу у Пезару 1601. године, под насловом *Il regno degli Slavi*. Прибојевић и Орбини не само да су словенске старобалканске корене проналазили у Илирима, већ су, чини се, при томе створили појам словенске митолошке свести. Орбинијево дело је уз помоћ руског цара, Петра I Великог, 1722. преведено у целини на руски језик. Требало би рећи да и на турском двору, у круговима великих везира словенског порекла, словенски језик не само да је био омиљен, већ су поједини турски везири за њега говорили: „Хоћу да знаш: Дубровчани су од моје крви, па по правди и по обавези своје крви морам да их браним и бранићу их до смрти“. Тако да се може рећи да је од времена XVI века код школованих Дубровчана и осталих примораца, као уосталом и на турској Порти у то доба, постојало осећање о словенској језичкој заједници као већ артикулисаног форми етничке заједнице једног дела балканских Јужних Словена, без обзира на њихову верску подвојеност и њихове различите државне границе.

Иван Џиво Гундулић (1589-1636)⁸⁴

(Према: Иван Гундулић, избор, приредио др Драгољуб Павловић, Сарајево 1959; Злата Бојовић, *Књижевности Дубровника, Ренесанса и барок*, Београд – Крагујевац, 2007)

Крај XVI века и прва половина XVII века представља време последњег великог таласа покушаја освајања Запада од стране турске империје. Тај антитурски

82 Д. Павловић, Р. Маринковић, *Из наше књижевности феудалној доба*, Сарајево 1954, 354-356.

83 Винко Прибојевић и Мавро Орбини су живели у Дубровнику у XVI и XVII веку. (Према: З. Бојовић, *Књижевности Дубровника, ренесанса и барок*, Крагујевац-Београд, 2007, 452-453; М. Комбол, *Повијест хрватске књижевности до народној њрејорода*, Загреб 1961, 68, 79, 123, 133, 219, 423. За Мавра Орбинија (према: М. Комбол, 1961, 79, 219, 244, 272, 292, 333, 363; М. Орбини, *Историографија*, 1722. Москва 2010; М. Орбини, *Краљевство Словена*, Београд 1980; *Историја народа Југославије*, књ. II, од њочейка XVI до краја XVIII века, Београд 1960, В. Чубриловић, Ј. Тадић, Н. Филиповић, Н. Вучо, 224-225)

84 Иван Џиво Гундулић (према: Иван Гундулић, избор, приредио Д. Павловић, Сарајево 1959, 12-13; З. Бојовић 2007, оп. цит, 387-388).

дух који је оличавао пољски краљевић Владислав као ослободилац Европе од Турака, представља кључну мисао Држићевог *Османа*. Управо из тог латентног антагонизма проистичу Гундулићево топло југословенско и словенско родољубље и артикулација његове мисаоне лирике, коју је превазишла само Његошева *Луча Микрокозма*. Гундулић је успео, супротстављајући се полумесецу, да артикулише идеју о националној идеологији Јужних Словена као форму „антиокупационизма“ овог балканског простора. До пада Цариграда 1453. године, и рушења Аустроугарске монархије 1918. године, Дубровчанима је била неопходна, као Србима католицима, потреба за ламентирањем над немањићком прошлосћу, како би се могли супротставити не само османлијској окупацији, већ и венецијанској перфидној асимилацији и аустроугарској тенденцији да после повлачења Француза, замене њихову улогу својом.

(Вук Караџић, *Црна Гора и Бока Которска, коло XXIV, СКЗ 161, Београд 1922, стр. 19-20*)⁸⁵.

Вук Караџић 1837. године пише: *Права Србија у којој данас живе, ѝросџире се, ѝреко данашње Срдије до Призрена и Пећи с оне сџире Шаре (Балкана – Натис), и обухваџа цијелу Босну, Херцеџовину, Црну Гору, крај Бара, Аусџријску Алданију, Дубровник, Далмацију (Турску и Аусџријску (војничку), Хрваџску, Славонију, Сријем, џоџово цио Бачки Комиџаџи и дуж Дунава до Св. Андрије (изнад Будима) и један део Банаџа. У овџем крајевима живи ѝреко џеџи милиона Славена једне џране и једној језика, који се једино разликује џо закону. Око џри милиона и џо један милион у данашњој Срдији, један у Уџарској, и један у Босни, Херцеџовини, Зетџи, Црној Гори, Аусџријској Алданији и у Далмацији), џрчкој су закона; од осџала два милиона може се џриближно узетџи да су двије џрећине (у Босни и Херцеџовини) мухамеданској а једна џрећина (у Славонији, Хрваџској, Далмацији и Дубровнику) римској закона. Тако дакле, између Срба који живе у Краџујевцу, џријесџоници садашње срџске кнежевине и онијех из Дубровника нема друје разлике неџо на џр. Дрезденаца и Бечлија, и џо само џо закону, а џо језику разлика је још мања – џа и сами Морлаци у Далмацији, за које се вели да су џасџирски народ џаџарској џорекла, нијесу нишџа друџо до Срди исџо као и сџановници Црне Горе, Херцеџовине и Срдије. Провинцијални Хрваџи око Заџреба иџд. џоворе једним дијалекџом који је мијешавина словеначкој са срџскијем, а од њеџа се једва разликује, као саксонски дијалекџ од аусџријској.*

Од XII до XV века, тј. до пропасти наше самосталности, реч *Влах* у нас је означавала не само човека романског порекла, него и свакога коме је сточарство било главно занимање. (О томе на сличан начин говори и *Законик цара Душана*, поглавље број 80, под насловом „О Власима и Арбанасима“): *У селу џде се Влах и Арбанас заусџави, у џом селу да се не задржи (неко) друџи који (џде) за џим. Ако се задржи на силу, да џлаџи џоџку (закуџ) и шџо је*

85 Вук Караџић, *Црна Гора*, Београд 1922, СКЗ 161, 19-20.

(*сѣоку*) *исѣасао*. (Према: Душанов законик, Бистрички препис, превео Димитрије Богдановић, Београд 1994, стр. 64⁸⁶).

Турци су, у нашим западним крајевима, проширили име Влаха на Србе. Путописац Бенедикт Курипешки, који је 1530. прошао кроз Босну⁸⁷, вели да је у њој нашао три народности и три вере: прво су стари Бошњаци, који су римско-хришћанске вере, други су Срби (*Surffen*), које зову Власима... а вере су св. Павла (православне)⁸⁸, трећи су народ прави Турци који су војници и чиновници, а владају сасвим тирански обема горе поменутих племенима. Именом *Власи* називани су и Срби⁸⁹, емигранти из Босне у Хрватску. У писму цара Фердинанда I од 6. новембра 1538. године хрватском бану Петру Кеглевићу⁹⁰, каже се како му је јављено да су „капетани и војводе Рашана или Срба и Влаха, који се обично Србима зову“, са својим присталицама и потчињенима, срећно прешли из Турске у Хрватску. („*capitanei et waywode Rasciani chi, Sirviani atquae Valachi quos vulgo Zbrsky vocant...*“⁹¹). Од овог доба има пуно споменика у којима се помињу: „*Rasciani sive Valachi*“, „*Morlachi o Serciani*“, „*Valachi sive Rasciani vel ut verius dicam Serviani*“. У расправи митрополита Стевана Стратимировића *О Власима* из 1806, вели се да римокатолици у Хрватској и Славонији име *Влах* „Славонцима и Србима који су источне, наше вере, с презрењем придају“⁹².

СКЗ, 174. коло XXVI, Београд 1923.

Де Тих. Р. Ђорђевић, *Наш народни живоић*, стр. 168-169.

Иво Војновић (1857-1929)⁹³

Иво је старином био из Зете⁹⁴, рођен у Дубровнику⁹⁵, био је син Константина Војновића⁹⁶, савременика Прерадовића, Павлиновића, Сундечића. Био је одгајан у духу народног препорода. У Загребу је завршио права. Иако судија по струци, бавио се позориштем, па је 1907. године постао драматург Народног казалишта у Загребу⁹⁷. Као млад је упознао Змаја, Симу

86 Душанов законик (према: Бистричком препису, у преводу Димитрија Богдановића, Београд 1994, 64).

87 Тих. Р. Ђорђевић, *Наш народни живоић*, Београд 1923, 167-176.

88 Исто.

89 Исто.

90 Исто.

91 Исто.

92 Исто, и 169.

93 Иво Војновић написао је роман под насловом *Дубровачка ћирилица*, Београд 1927, СКЗ, коло XXX бр. 198.

94 Исто, III.

95 Рођен је 9. октобра 1857. (Према: исто, III).

96 Исто.

97 Исто.

Милутиновића и Вука Караџића⁹⁸. Поред завидне каријере писца, веома је значајно његово дело *Смрти Мајке Јуџовића* (1906)⁹⁹. Ова песма је шјор Иви помогла да прослави народну душу, ту божанску силу која је Србе и остале народе Балкана одржала кроз векове ропства. Ту је *Мајка Јуџовића* била оличење очаја народног слома, али и нада за његову обнову. Ова „драмска песма“¹⁰⁰ играна је у Београду као значајна национална манифестација усред анексионе кризе која је изазвала окупирање Босне од стране Аустрије.

На самом почетку Првог светског рата, Иво Војновић је био ухапшен (1914)¹⁰¹. Без саслушавања и суђења, месецима је подносио физичке и моралне тортуре, због тога што је у Београду присуствовао премијерама својих комада који су славили освећено Косово, као што је то учинио и његов млађи сународник, вајар Иван Мештровић, клешући свој *Видовдански храм*, где је исто тако изражен сав народни гнев и понос¹⁰².

Очигледно је да је Косовски завет био покретачка енергија која је Србе, Хрвате, па и Србе католике и Србе муслимане покренула на заједничко ослобођење Балкана од турске и аустријске окупације и формирање једне заједничке државе: Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Литература

- Динић 1958: М. Динић, *Грађа за историју Београда у средњем веку*, Београд.
- Гарашанин, Гарашанин, Ковачевић, Бесић 1967: Д. Гарашанин, М. Гарашанин, Ј. Ковачевић, З. Бесић, *Историја Црне Горе, књига прва, од најстаријих времена до краја XII вијека*, Титоград.
- Ђорђевић 1923: Т. Р. Ђорђевић, *Наш народни животи*, Београд.
- Елезовић 1940: Г. Елезовић, *Турски синоменици*, Београд, СКЗ, књ. I, св. 1, од године 1348-1520.
- Јиречек 1959: К. Јиречек, „Трговачки путеви и рудници Србије и Босне и Херцеговине у Средњем веку“, *Зборник Константина Јиречека*, Београд.
- Караџић, 1922: В. Караџић, *Црна Гора*, Београд, СКЗ.
- Мирковић 1974: Л. Мирковић, *Иконографске студије*, Нови Сад, „Реликвија моштију св. Влаха“.
- Острогорски 1998: Г. Острогорски, *Историја Византије*, Београд.
- Павловић, Маринковић 1954: Д. Павловић, Р. Маринковић, *Из наше књижевности феудалној доба*, Сарајево, 354-356.
- Петровић 2007: Р. Петровић, *Злајни њечайни ѝривезак кнежевића Сџројумира*, публикација научног пројекта Филозофског факултета у К. Митровици, том 1.

98 Исто, III-IV.

99 Исто, V.

100 Исто, VI.

101 Исто, VIII.

102 Исто, VI.

Radmilo PETROVIĆ

DUBROVNIK'S RELICS OF SAINT VLAHO AND DISPERSION OF ETHNONYMS VLAH IN THE 15TH AND 16TH CENTURY

Summary

While viewing the Dubrovnik email reliquary, with a part of the skull of St. Vlaho, as a capital Byzantine monument of XI c., which promoted the later creation of Dubrovnik Republic as a state – city, we hold that this relics enabled, in a best way creation of the cult of St. Vlaho as one of major Balkan cults, and of the state cult the Republic.

The Dubrovnik permanent parallelism, as a catholic town in Serbian Orthodox background during several centuries, caused with Dubrovnik citizens a desire, throughout the history of their town, to preserve also their partially Serbian roots within the liberal catholic town. In developing as a European and civilizationally, primarily culturologically, Italian town, Dubrovnik, as an independent state, never wished to become Italian exclusively, as Turkish tribute giver had become subjects of the Ottoman Empire very early and were obliged to pay an enormous tribute to the Empire, in gold, and therefore never willing to become a Turkish people.

Although forced geographically to be permanent neighbours to the orthodox Serbian Church for several hundreds of years, Dubrovnik citizens never tended to become either a part of the medieval Serbian state, or of the schematism of Serbian Orthodox Church, although they spoke exclusively Serbian dialect, which was of a purest roof.

Being distant from catholic Croats, by both Serbian and Turkish states, Dubrovnik citizens were not able to interconnect naturally with the medieval Croat state in the time of its duration, until XI c., nor later on, when Croatia already became a part of the Austro-Hungarian Empire, for the inserting of the Ottomans prevented the natural catholic connection with Croatian motherland. It was only after its decline as of an independent republic, and its millennial duration, Dubrovnik would be come a part of its Croatian national tissue.

It happened to Dubrovnik, as an independent town and Republic that it inclines constantly to the medieval history and culture of a latent Orthodox Byzantium, especially at the time of the persecutions power of the Ottoman Empire from XV-XVII century.

The dissipation of the thousands of Christian refugees all over the Balkans, as a permanent wave, also overflowed the ramparts of Dubrovnik town. This orthodox, Christian spirit of Serbian refugees who settled constantly within Dubrovnik

ramparts, or in the fertile Konavle, as far the peninsula Stone, was the only natural connection of Dubrovnik Republic, as of a refugium, became a crucial civilizational place, not only for the Serbian medieval state and the passed away Byzantine one, but also for all dissipated Serbs, for the town of Dubrovnik, in its Venetians and jealous Hungarians and Austrians.

All the said about Dubrovnik history trough ages, speaks about this permanent love of Dubrovnik citizens for Serbian case, which would last for a thousand years, until Croatian NDH, in the eve of second World War, became, a tool of fascist pogrom in the Balkans, primarily against the residing Serbs within the territories of Croatian state of Ante Pavelic.

The most interesting of all in this matter about Dubrovnik conception of freedom of their Byzantine godfather and protector of the town. In his name also the connection of their Slavic brother was hidden and aspiration to independence and freedom. More than 500 years, "Vlasi" was a name for Serbian peasants a breeder and who were constantly retreating eastwards and westwards before Turkish occupation, to avoid thereby the prominent threat of annihilation and islamization. Serbian refugees became a form of protective shield from islamization by creating Austro-Hungarian "Vojna krajina" (Military Area") consisting of Serbian population in Lika, Kordun, Bania, Srem and Banat, not also of Serbian Christian «Raya" (Folk), which had already lost completely their state, religious and national identity.

Dubrovnik citizens, aware of the importance of Serbian and other Christian "raya" escaped within their already catholic tissue, were always finding a warm place for life of the unhappy and abandon people in inside the hard walls of their town.

From the moment when Dubrovnik Republic fell under French occupation in 1808, Serbo-Dubrovnian cultural connection began to swell throughout the Balkans by their tested methods and secret languages known only by them.

At the turn of XX century, when Austro-Hungarian occupation treated to draw the feeble Serbian Kingdom into the world War I, three Yugoslavically oriented Dubrovnik citizens and Dalmatians played a great role in helping the weak Serbian Kingdom, supporting it artistically and spiritually. They were painter Vlaho Bukovac, sculptor Ivan Meshtrovic and writer Ivo Vojnović. The latter, like poet Ivan Gundulić in his "Osman" raised again the banner of freedom to then weak Serbian Kingdom in his dramatic poem " The Death of Jugovic's Mother". He did it as a Dubrovnik citizen; with a hope that right that Serbian kingdom would be a bridge toward freedom of Dubrovnik, and hidden and secretive possibility of creation of a common Yugoslav state which happened finally in 1918. after the end of World War I. In such common Yugoslav spirit also the creation place of Serbo-Croatian " Dubrovnik learned Society St.Vlaho" in 1923., within the ramparts of the town of Dubrovnik future, as of a symbiosis of contemporary Serbs, Dubrovnik Serbo-Catholics and native Croats, and enable thereby common and equal coexistence within Kingdom of Yugoslavia.

The Statute of the Dubrovnik Learned Society St. Vlaho

I. The Society and its goal

- 1) In Dubrovnik, a learned society is being established, under the name „The Dubrovnik Learned Society of St.Vlaho“.
- a) The Society has the goal to study comprehensively Dubrovnik especially from its archaeological, historical, historical-artistic, historical-legal, historical-literary, historical-cultural, linguistic, ethnographic, anthropological, social, economic, naval, geographic and natural sides, whether in its own development, or in its connections with Dalmatia and other closer or further areas of our foreign lands.
- b) that, in agreement with state and municipal authorities, found a library for scientific circles, which is to be turned into a town library with a reading-room accessible to all;
- c) that, in agreement with Dubrovnik municipality, cooperates with the management of the existing municipal museum, and care that it is, in all respects, on a level of existing analogous institutions;
- d) to endeavour that the society turns, with time, into an academy of sciences and arts, seated in Dubrovnik.

II. The society members

The society members are:

- a) Genuine members, There are the ones dwelling in Dubrovnik, chosen by the society management, whether because of their scientific / artistic works, or of their ability to the aforementioned work, at proposal of two genuine members, and whose selection is approved by majority of genuine members.

Genuine members do not pay any fees. Their duty is to work on the goal of the Society, to report about other works when requested by the management, and to attend the sessions when invited.

- b) Correspondent members. These are the members dwelling outside Dubrovnik, chosen for the work or their ability for it by the society management under the condition holding for genuine members.

Neither the correspondent members pay any fees. Their duty is to cooperate like genuine members on the goal of the Society when addressed concerning the Society, to make written reports to the Society, when addressed concerning the Society issues, and to report the works sent to them by the management to that purpose. When correspondent members work in Dubrovnik or settle there, they have the same rights as genuine members.

- c) Honorary members. These are the members who gained special merits by their scientific or artistic work for the Society, so that their selection is a decoration and reward for their work.

Honorary member can be also the one who has exhibited a great cultural interest in the Society and granted it with a substantial contribution. These members are named by the Main Assembly at proposal of the Management. Neither of these members pays any fees.

- d) Benefactors. These are the members who give, once forever, at least 4000 dinars to the Society.
- e) Founders. These are the members who give once forever, at least 500 dinars to the Society.
- f) Aides. These are the members who pay 20 dinars per year.
- g) All members of the Society except founders and aides receive all the society publications free. Still, the last two categories receive the Society publications with 25% discount.

The Society management

5. The Society management consists of: President, Vice-president, 2 secretaries, accountant, librarian and possibly custodians of particulars collections.

6. The duties of the Management:

- a) to care that the Society do its task properly
- b) to make schedules for the sessions;
- c) to care about editing the Society publications
- d) to execute the decisions of the annual assembly.

7. the decisions of the Management are valid when passed by half-majority of the management members. If the opposite votes are equable, the decision is made by the president.

8. Special duties of the Management members:

- a) The president manages the Society works, represents the Society works, represents the Society with the government and in public, invokes the Society sessions and presides over them.
- b) The vice-president replaces the president in all when the latter is absent or prevented.
- c) The secretaries keep the Society proceeding, and the Society Archive.
- d) The accountant collects the Society incomes and keeps and settles the Society bills.
- e) The librarian cares about the Society library, and is responsible for it in all respects.
- f) The custodians of the collections are to care about advancing them and are reasonable for their objects in all respects.
- g) The editorial board: Their duty is to care about the Society scientific works, and is due, if missing an expert for certain discipline to listen to opinions of experts, even non-members of the society, for such an action, or to address some of our academies.

The works will be received for print only after a favourable report and decision of the editorial board. From this procedure the works are excepted which have been sublimated to the Society for printing by members of academies of sciences, university professors and similar acknowledged scientists.

The editorial board consists, by their positions, of the president and two at least four more Society members, chosen by the management.

- h) If a member of the management cannot do his duty for any reason anymore, the management chooses a new member and asks for approval subsequently, at annual meeting. The complete management is chosen for three years period.

IV. Revisers of accounts

- a) The main assembly chooses two genuine members that will review the Company bills at least once per years, and report then at the main assembly.

V. The Society meetings

10) The meetings are regular and annual. The regular meetings are professional and public. The professional meetings are held twice per month, but also more frequently if necessary. They are attended by genuine, correspondent (when in Dubrovnik) and honorary members. They can be also attended by other members, but they cannot participate in the discussions if not having a prior approval by the Society management.

11) At the professional meetings either members or other experts invited or approved for professional lectures by Society management; read their announcements or reports about new books and journals.

Genuine, correspondent and honorary members have right to discuss all read at the professional meetings.

12) The public meetings are a kind of the Society public lectures, held by later the Society members or some others invited or approved by the Society management on the field of social work or any other branches of sciences and arts.

The management is due to take care of holding at least 5 annual lectures. These meetings are accessible to all equally.

The public meetings are held when considered necessary by the Management.

13) The annual meetings are held every year on the day scheduled by the management. They can be participated by all members. At them, reports are read on the work of the Management and Society condition of the counter, library and other collections.

Thereafter, there is always a solemn public session with a lecture in honour of an event or person from Dubrovnik past or a subject from scientific Society's work.

Annual meetings must be invoked by a public and in Dubrovnik 8 days before, printed, if possible, in local news.

If possible, the Society will also publish special works from the field of its action, primarily from history of Dubrovnik.

Every printed work will be paid by the Society, according to its financial situation.

They are held, regardless of the member of the present members.

In voting, an over-half majority is sufficient; the decisions are on the president. For alterations of the code, 2/3 of genuine members present at the main meeting are needed. Possible proposals of individual members are to be given in written to the Management, two days before the main meeting; otherwise, they can be taken no into account.

Virtue Society's incomes

14) The Society's incomes of the members are the fees, state and municipal aid, what granted to the Society of funs, artistic exhibitions, excursions and the Society's editions.

Virtue Society's editions

15) The Society publishes its organ

"Glasnik Dubrovačkog učenog Društva Sv.Vlaho" (The Herald of the Dubrovnik Learned Society St.Vlaho)

The number of the editions according to financial state of the Society. In the Herald, reviewed and received works are printed, as well as the works and constitutions whole objects fit the social sins, and reviews of the printed works on the objects from the fields of the Society's action and bibliography of books and articles on the subjects aimed by the Society.

VIII Founding

16) The Promoting Board is to invoke the Assembly, which will choose the Management.

IX Termination of the Society

17) The Society is terminated if decided so at a general meeting by 2/3 of votes of genuine members or if dissembled by the government. In both cases, the Society's property is to be given for keeping to the Municipality of Dubrovnik, which is due to pass it to another society possibly established in the same sense.

No. 670

It is testified in the sense of & 9 of the Law on 9.

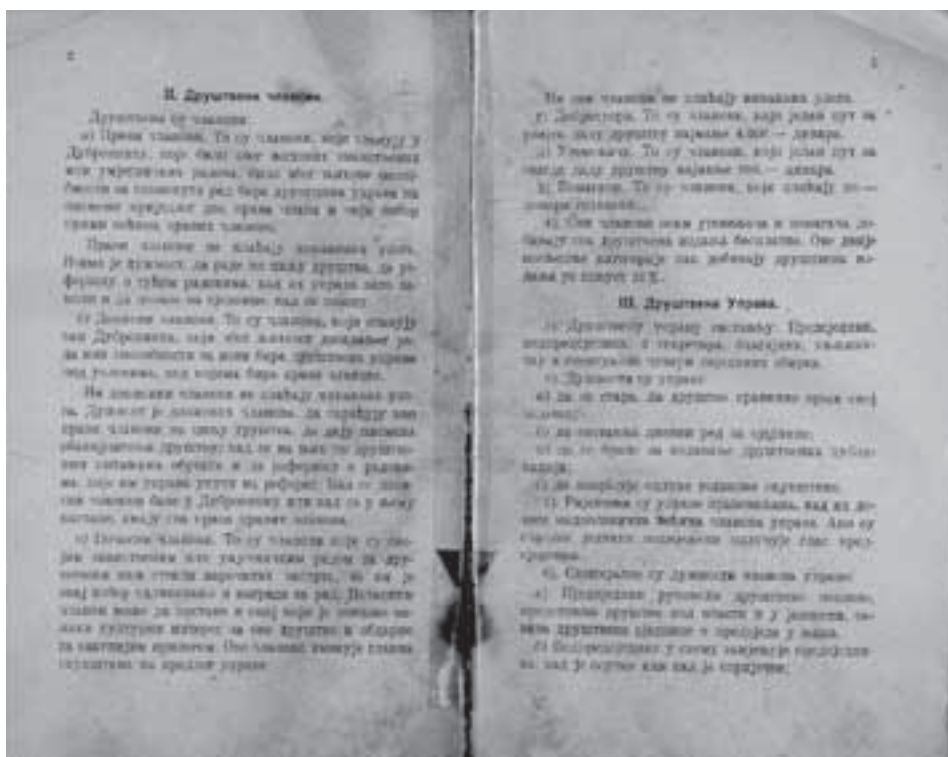
November 1867 134 that the Dubrovnik learned Society of St.Vlaho exists according to these rules.

Great Zhupan

Key words: Saint Vlaho, Byzantine, Nemanja, tsar Dushan, Ragusa, Statute of Saint Vlaho.

Статут Друштва „Св. Влаха“

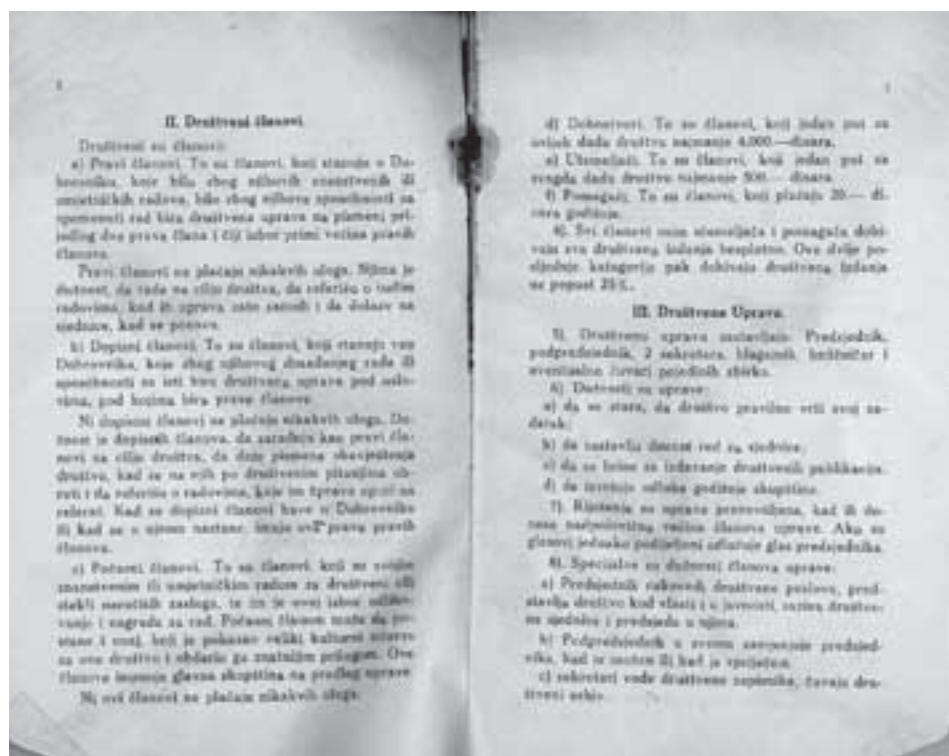
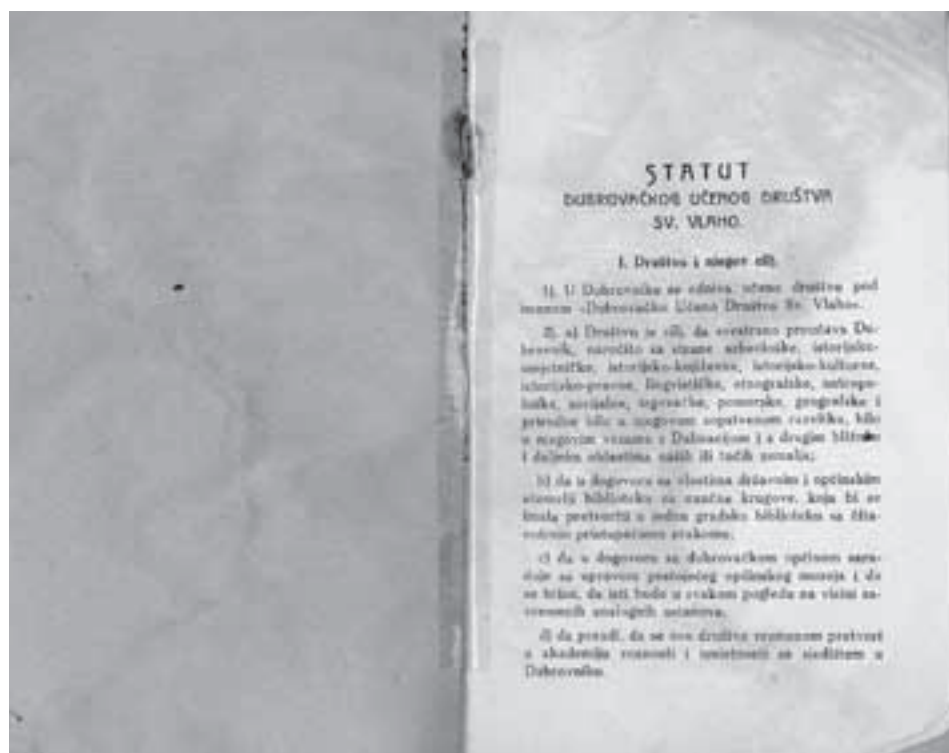
STATUT

DUBROVAČKOG UČENOG DRUŠTVA

SV. VLAHO.

Dubrovnik
Tisk ŠTAMPARIJE „JADRAN“
1923.

1) Blagovoli prihvatiti društvene prihode, vodi i polaze društvene račune.

2) Knjižariti se stoga u društvenoj knjižnici, to od govora se čita u svakom pogledu.

3) Čuvati stihove imati se strasti za unapređenje svih i odgovoriti u svakom pogledu za njihovu skladu.

4) Uredivački odbor. Dužnost mu je, da se brine u društvenom savjetu redovito i u kakim moći svojim članovima ne bi imao strasti za nevoljom discipline, strah je, da se redovito takve strasti ne stoga medenje strasti mu i ne članova ili da se strasti jedini od svih skladu. Radovi se ne priosti na stampanje (ali postaje dovoljno referata i ostale uređivačkog odbora. Oj svoja postupa se izdatim radovi, koje puzinom društvo se stampanje članovi skladu stoga, profesei univerziteta i stoga pristati sastavi.

5) Uredivački odbor stoga se svima postupa predmeti se dva člana uprave i savjeta od četiri društvena člana, koje bira uprava.

6) Ako jedan član uprave ne bira koji stoga se može više stoga svoja dužnost, uprava bira drug člana i naknadu pita odobrenje na godišnjem sastanku.

Člani se uprava bira na tri godine.

IV. Revident odbora.

1) Glavna skupština bira dva člana člana, koji će pregledati društvene račune barom jednom na godišnjem i izvješiti o tom na glavnoj skupštini.

V. Društveni sastanci.

10) Sastanci se redoviti i godišnji. Redovni su sastanci strasti i javni. Strasti su sastanci dva dva

puta godišnje, a ako je potrebno, mogu se držati i češće. Njima prisustvuju prvi, dopisni članovi i Duhovnik i poštanski članovi. Njima mogu prisustvovati i drugi članovi, ali se mogu izdati ostale u diskusijama, ako prije izdatim ostale došli odobrenje od društvene uprave.

11) Na strastim sastancima člani bira članovi, koji drugi strasti, koje je društveno uprava prvaka ili ne odobriti strasti predavanja, svoja savjeta ili referate u svojim knjižnici i časopisima.

Prvi, dopisni i poštanski članovi imaju pravo da diskusije u svemu, što se na strastim sastancima postupa.

12) Javni su sastanci ostale svata društvenih javnih predavanja, koje drža ili društveni članovi i koji drugi po postupa ili odobrenje uprave iz oblasti društvenog rada i svih ostalih govora, sastanci i sastanci.

Uprava je dužna, da se pobrine za održavanje najmanje 3 predavanja godišnje. Ovi su sastanci prisustvovati svakome bez razlike.

Javni su sastanci strasti, kad uprava nada se govore.

13) Godišnji su sastanci strasti svake godine u dan kad odredi uprava. Na njima mogu prisustvovati i svi članovi. Na njima se stoga izvješiti o radu uprave i društva, u stoga blagim, knjižnici i ostalih stihovi.

Predlaže toga je svaki sastanak javna skupština za javnih predavanja u dan kakvog dopisnja ili izdatim iz društvene javnosti ili u kakom predmetu se amnestivnog rada društvenog.

Godišnji sastanci moraju biti izvani javnim objavom u Duhovniku 8 dana prije, stampanje po saznanosti u neposredno izvještanje.

Člani se odobravaju, bez strasti na koji pristati članova.

U glasovanju dovoljno u neposrednom svemu ako se glavni jedinstvo podjednaki izborima glas predmetima.

2a) Predavaci predavajih treba, predi članova postupati u glasovanju sastanka. Izdatim pristati predavajih članova treba da bira pristati glasovanju upravi dva dana prije glavnoj sastanku, može mogu se i na ostali u stoga.

VI. Društveni prihodi.

14) Društveni su prihodi članova izdati, strasti i upisna pomoć, sve što ka društvo daruje prihodi od zabava, umetničkih izložba, skladu i društvenih izložba.

VII. Društvena izdavanja.

15) Društvo izdaje svoj organ (Glasnik Duhovnik i Glasnik Društva Sv. Vlahe). Svoj izdavanje uređiva uprava prvaka izdatim stoga društva. U glasniku se stampanje radovi, koji su predavajih i pristati člani i dopisi, koji predavajih odgovaraju društvenim objavama, poštanski članovi člana, koje govore u predavanjima iz oblasti društvenog djelovanja i knjižničarstva knjige i članova, koji govore u predavanjima, koji su u stoga društva.

16) Po mogućnosti društvo će izdatim i predavajih člana iz oblasti svoja društvenog, radova i društvenih pristati.

17) Svaki članovi rad društva da prava svemu društvenim pristati članovima.

VIII. Ostatak.

18) Priznanstveni odbor ima da izvodi skupština, koje će izdatim uprava.

IX. Respekt društva.

19) Društvo predavajih, ako to odredi glavni sastanci na, glavno predavajih članova ili ako ga vlast uprave. U prvom i drugom slučaju društvenog se izdatim predavajih na izvatanje Općini Duhovnik i ako je ona predavajih drugom društvo, koje se bira sastanku u istom stoga.

Broj: 620.
Izdavanje na 2. strani § 2, odredbe 187
do br. 124 do (Duhovnik) stoga društva Sv. Vlahe i Duhovnik
stoga pristati po stoga predavajih
Duhovnik, 19. oktobra 1915.
Vukobrat
G. S. De Göttinge

Табла I

Слика број 1

Новчић византијског цара Јустинијана I, кован између 534-8. године, после победе над Вандалима
(Према: Ф. Герке, *Касна антика и рано хришћанство*, Нови Сад 1973).

Слика број 2

Парћански краљ Вологез III (105-147).
(Према: *Monnaies antiques*, Geneve, Le 16 novembre 1995, Tradart, s. 72, sl. 119)

Слика број 3

Сасанидски краљ Ардешар I (226-240)
(Према: исто, стр. 72, сл. 120).

Слика број 4

Архиепископска митра из XV века, златовез Катарине Кантакузине, ћерке деспота Ђурђа Бранковића
(Према: Р. Петровић, *Жујанице, краљице и царице на српском двору*, Београд 2004, стр.109, Табла 15).

Слика број 5

Реликвијар са моштима св. Влаха у облику византијске круне са емаљним плочицама из 11. века.
(Према: *Дубровник*, библиотека: Монографије, бр. 5, Загреб, 1983, са сликом).

Слика број 6

Тијара немачке царице Констанце II Арагонске из XIII века.
(Према: *Sicily, the complete guide to the island places of natural beauty – art – archeology*, Florance 2003. str. 14).

